

prírodnosť a nepoškvrnená čistota, ktorá jej bola daná už pri počatí. Bohorodička u východných kresťanov nie je povýšená nad ľudí, ale svojou ľudskou prírodnosťou je s nimi spojená. Motív plaču ako orodovania a ochrany Božej a ľudskej Matky (cirkevní Otcovia Máriu pripodobňujú k prvej žene, Eve, matke ľudstva¹⁴) sa tak v paraliturgickej tvorbe k zázračným ikonám stáva dominantným. Všetci nepriatelia stoja pred bránami mesta, dediny, chrámu v plnej zbroji v snahe podrobiť si ho, ako sa niekedy heretici snažili podrobiť si Carihrad, Matka chráni ľud, ba vyháňa nepriateľa. Tým na základe legendy i z vtedajšieho pohľadu je možné interpretovať aj nepochopiteľný odchod heretikov, prípadne víťazstvo, v ktorom mal nepriateľ prevahu napríklad pri Chotini, Klokočove, Ľvove, Kamenci Podolskom, Počajeve a pod., čiže všade tam, kde podľa paraliturgických piesní došlo k zázračnému zjaveniu alebo slzeniu ikony Matky Božej. Zároveň sa tým vysvetľuje, prečo a na akom princípe vznikala paraliturgická pieseň a akým spôsobom sa špecifikovalo jej miesto v systéme náboženskej tvorby.¹⁵

Podobnosť medzi legendou a paraliturgickou piesňou možno odvodiť zo vzťahu dvoch entít (pohania a kresťania, neverci a pravoverní), do ktorého vstupuje zázrak ako príznačný prvok vyššieho hierarchického radu. Boh prostredníctvom Bohorodičky ako hierarchicky vyššia substancia spôsobuje trest jednej a ochranu druhej entity. Každé protivienie sa hierarchicky vyššej moci (útok nevercov proti chrámu (dom Pánov) a veriacim (chrám Ducha svätého) v legende (útok Saracénov), aj v paraliturgickej piesni (útok Turkov) je trestané Božím zásahom, porážkou zla (pozri Kanovský, 1994, s. 619–643)

rium (svätýňu – v prenesenom význame nebo) od lode chrámu (zeme). V prvom prípade sa Mária modlí ako človek, ako ľudská matka, v druhom príde ako Matka Boha.

¹⁴ „Sv. Justín (+ 165) nazýva Máriu pannou a píše: „Ako panna a neporušená prijala Eva slovo hada a zrodila neposlušnosť a smrť. Mária však, panna, prijala vieru a radosť, keď ju oslovil archanjel Gabriel“ (porov. Minařík, 1991, s. 13).

¹⁵ Za všetky uvádzam motív jednej z paraliturgických piesní, ktorá je zaradená do Juhasevyčovho zborníka (1811). Publikoval ju Javorskij, 1934, s. 152.

„Vojsko pristúpilo,
horu obskočilo,
na kotroj manastyrň zdavna,
Bohomъ fundovanyj,
Počajevom nazvanyj,
gde Prečistoj obrazъ slavyj.
Ščasliva hodyna,
gdy Matka Božaho Syna
na cerkvi sja pokazala,
omoforom svojimъ jasnymъ
vrahom svojimъ barzo strašnymъ
manastyr(ъ) svoj pokrývala.“

Vo vzťahu k blízkej slovenskej a českej literárnej tvorbe v uvádzanom období nachádzame paralelné motívy so západnou literatúrou a najmä slovenským prostredím, jezuitským a na druhej strane aj protestantským tlakom. Motivickou paralelou latinskej protestantskej spisby v slovenskom prostredí a paraliturgickej piesne v karpatskej oblasti je básnická skladba Jakoba Jakoba *Gentis slavonicae lacrumae suspiria et vota*. Hlavnou zložkou tejto básnickej skladby je trúchlenie a plač Matky Slovákov, ktorá vylieva slzy nad trýzneným národom. Skladba však v slovenskej latinskej tvorbe nie je pôvodná. Motív plaču Matky–Slávy je adaptáciou básne *Tempus eret, quo parva quidem sed debita caelo gens* od Václava Clementa (vyšla v Prahe v roku 1614). Ústredným motívom je plačúca česká Matka cirkev (Minařík, 1963, s. 132). Na základe toho možno povedať, že motív plačúcej matky (Slávy, Cirkvi, Matky Božej) v 17. storočí nie je novým motívom. Matka, ktorá plače nad trýzneným národom a jeho úpadkom a Matka Božia v paraliturgickej piesni k zázračným ikonám karpatskej oblasti je mystickým zobrazením ľudských túžob. Všetky tieto Matky sa pýtajú, dokedy ešte bude trpieť národ, a potom plačom orodujú za jeho vykúpenie, a to práve v čase, keď Európou zmietajú turecké vojny, protiturecký odpor a náboženské nepokoje. Matka v paraliturgickej piesni sa popri tom snaží aj vlastnou silou zadržať nepriateľa¹⁶, čo možno charakterizovať ako motív uvádzanej legendy Pokrovu (Ochrany). Matka ako symbol ochrany je pre celú slovanskú tvorbu viac ako špecifický a u Slovanov východného ritu aj posilnený kultom Bohorodičky a zvýraznený aj pri bohoslužbe¹⁷, zároveň aj miestom jej ikony na ikonostase¹⁸ vo východnej cirkvi a množstvom chrámov zasvätených Pokrovu (Ochrane), Uspeniju (Nanebovzatiu) a Roždestvu (Narodeniu) Panny Márie.

¹⁶ „Zlyj na svjatu věru zъ natyry,
monastyrskije bezsumjany mury
chotěli podъ mocъ svoju vzjaty, –
nadъ tymъ muromъ Děva Maty
ratunku dala,
za tarěu stala.“

(z piesne k počajevskej ikone, pozri Javorskij, 1934, s. 150)

¹⁷ Ľudský, prirodzený pôvod nebeskej Matky v bohoslužbe východného obradu je zvýraznený hneď po premenení, keď sa kňaz modlí za Pannu Máriu ako ľudskú bytosť, aj keď symbolizuje archu Novej Zmluvy, ktorá bola ešte pred počatím omilostená od dedičného hriechu (Izrijadni o Prečistoj, Preblahoslovennoj, slavnoj Vladyčici našej Bohorodici i Prismođivi Mariji). Potom nasleduje zvýraznenie jej božskosti a nadradenosti nad anjelmi v liturgickom speve Veličanja (Chvály), v ktorom sa na prvé miesto kladie materstvo Panny a jej čistota (prisnopominajemuju i vsehda blahoslovennuju i Mater Boha našeho).

¹⁸ Ikona Bohorodičky sa nachádza vľavo od cárskych dverí ikonostasu. Nazýva sa Hodigitria, čo znamená „tá, ktorá ukazuje cestu“. Na ikone je zobrazená Bohorodička, ktorá na ľavej alebo pravej ruke (záleží od typu ikony) drží malého Ježiška. Kristus